

Erfenissen van een kerkelijke twist. Op een kruispunt van genealogie en kerkgeschiedenis

*bewerkte bijdrage van 29 november 2025, Harmen Jansen (geb. 1957),
Leusden - dshjansen@gmail.com*

*Abraham Kuyper. Ds. (dr.mr.) Willem van den Bergh. Oude pastorie en
dorpskerk Voorthuizen.*

Voorthuizen

Hoewel dit verhaal gaat draaien om de Doleantie in Barneveld, begin ik bij de oude pastorie in Voorthuizen. Een prachtig pand uit 1783. Vaak langs gefietst en gelopen sinds we in 1967 in V. waren komen wonen. Een historische plek, maar in jl. oktober pas voor het eerst bezocht. Ook al waren mijn ouders zeer hervormd, ik kreeg respect mee voor de Doleantie, die gebeurtenis met nationale impact die dan toch maar hier begonnen was: de daad van ‘vrijmaking uit het synodale juk van de Hervormde Kerk’ en die het land heeft bezaaid met gereformeerde (en andere) kerkgebouwen. Hier in de kerk waar mijn vader preekte en ik op het orgel speelde, had dr. mr. Willem van den Bergh als predikant in 1886 die daad gesteld. Hier waren toevallig ook een overgrootmoeder gedoopt en – zo weet ik nu – diverse voormoeders in de generaties ervoor (inderdaad alleen vrouwen).

1923 Doorn: trouwfoto E.S. van Donselaar en G. Jonkers. Daarnaast ‘oude oma’.

Elisabeth Sophia van Donselaar was dochter van deze Johanna Adriana Romeijn (1871-1967) en Arie van Donselaar (1864-1911). Ze had een zus Neeltje, 1900-1986 en een broer Hendrik 1902-1992.

Oma Jonkers-van Donselaar

Met welk thema ben je op zoek in het verborgen verleden? Geloof, kerk, religie waren grote thema's in mijn beide zeer hervormde families. Oma van moeders kant was een spilfiguur. Oud geworden, sterke vrouw, emotioneel onverstoort, betrokken op haar grote gezin, loyaal. Maar sussend en dempend, als er in haar grote gezin met drie predikanten en twee schoondochters die zelf uit pastorieën kwamen, stevig theologisch gebakkeleid werd. Ze onthield zich van de theologische scherpslijperij.

We wisten het. Zij was van huis uit gereformeerd. Haar moeder ('oude oma', heel oud geworden), zus en broer, allemaal ook deel van onze familie, waren gereformeerden. En trouwen deed je in de plaats

en in de kerk van de bruid. Oma Betje van Donselaar was in 1923 in Doorn gereformeerd getrouwd met haar hervormde man Gijsbert Jonkers. En één tak van de familie die emotioneel belangrijk voor haar was, schitterde door afwezigheid. Tante Da Romeijn deed het af met een vrome brief. Die is er nog als ik na het overlijden van mijn ouders me ontferm over een kist vol met albums en andere familiepapieren. In oma's eigen memoires schrijft ze dat de afwezigheid van 'Barneveld' haar pijn had gedaan. Er zat gereformeerde afwijzing in. Die was er vervolgens omgekeerd ook, toen bij wisseling van functie zij noodgedwongen ook formeel hervormd werd, anders kreeg opa zijn nieuwe onderwijzersbaan niet, 1928.

En zo kom ik bij de Doleantie in Barneveld. Want waarom raakte de afwezigheid van tante Da haar zo? Oma had een onrustige kindertijd en jeugd. Ze had wel in vier plaatsen op school gezeten omdat haar ouders beurtelings opgenomen werden in sanatoria en haar vader vervolgens stierf. Er lag een belangrijk stuk jeugd in Barneveld bij twee families. Het gezin van oom en tante Romeijn, stichter van het familiebedrijf van kledingzaken. En het gezin van Brand van Essen, oom van haar moeder. Dochters uit beide gezinnen bleven levenslang vriendinnen en werden zelfs onderdeel van mijn jeugd ('tante Geertje'). Als jonge vrouw had ze bijna drie jaar in Het Anker ingewoond en toen belijdenis gedaan in de geref. kerk. Oom en tante hebben denk ik veel betekend voor haar emotionele stabiliteit als oudste dochter van labiele ouders.

Dat echtpaar Romeijn staat rechts op de gezinsfoto Romeijn uit begin vorige eeuw, met de vier kinderen van Frits Romeijn en Neeltje Bloemendal en hun echtgenoten. Net als mijn oma was ook overgrootmoeder al jong haar vader kwijt. En zij bovendien haar moeder.

Dirk Frederik (Frits) Romeijn 1836-1884 (moeder: Gerritje van Essen), landbouwer Voorthuizen tot 1883, daarna directeur olieslagerij Amersfoort, en *Neeltje Bloemendal* (1841-1889) hadden als kinderen:

- Gerritje, 1866-1936, geh. met C.J. Klaassen, Utrecht/ Zeist, wijnhandelaar
- Jan Brand, 1869-1960, bedrijfsleider olieslagerij Verloop te Oudewater
- *Johanna Adriana* (1871-1967), gehuwd in 1897 te Barneveld met Arie van Donselaar
- Dirk 1876-1959, gehuwd met Everarda ten Ham, dochter van Mietje Roskam. Stichter 1907 'Het Anker' te B'veld.

En dan is er een larmoyante brief waarin mijn overgrootmoeder haar nood klaagt bij oom Brand van Essen. Zij was labiel en hij functioneerde kennelijk als een geestelijke vader. Laat deze man een spilfiguur zijn van de Doleantie in Barneveld! De foto van hem en zijn vrouw uit een boek over de geref. kerk in B'veld zit ook tussen mijn spullen en helpt mij om mijn betovergrootouders te identificeren op twee grotere foto's in het oude album. *Dirk Frederik Romeijn* en *Neeltje Bloemendal*, hij dichter van vrome gelegenheidsgedichten bij tal van familiegebeurtenissen en ook voor burgemeester Nairac. Hij overleed in 1884, vóór die Doleantie.

Maar wat niet in het gedenkboek van de gereformeerde kerk in Barneveld staat, ontdek ik dan dankzij

de genealogische informatie. Niet minder dan drie aanvoorders van de Doleantie aldaar zijn zwagers, allemaal getrouwd met, of weduwnaar van een vrouw uit het zelfde grote gezin Bloemendal. Er waren acht kinderen Bloemendal, waarvan minstens vier met hun man 'doleerden'.

Jan Brandsen Bloemendal (1813-1860) en *Aaltje Bloemendal-Lokhorst* (1812-1890). Kinderen:

- *Neeltje*, 1841-1889, gehuwd in 1866 met Dirk Frederik (Frits) Romeijn
- *Jannigje*, 1843-1903, gehuwd in 1871 met Brand van Essen, graanhandelaar Barneveld
- (moeder van Brand: Gerritje Bloemendal, zus van Jan Brandsen Bloemendal; vader Hendrik van Essen, broer van Gerritje van Essen, het echtpaar was neef/nicht)
- *Aaltje*, 1845-1910, geh. 1868 met Hendr. van den Bielerd
- *Brandje*, 1847-1922, gehuwd in 1871 met Jas Vink, kruidenier te Harmelen
- *Dirkje*, 1849-1928, in 1881 getrouwd met Hendrikus Roskam, bakker te B'veld
- *Gerritje*, 1851-1885, getrouwd in 1875 met Aart Roskam (1845 –1911), bakker te B'veld
- *Johanna Geertruida*, 1853-1913, geh. 1889 met Wijnand van den Elskamp
- *Brand Jan*, 1854-1934, in 1886 geh. met Corn. Hendr. Schimmel; directeur olieslagerij Amersfoort na het overlijden van Frits Romeijn, schoolbestuurder in Amersfoort.

Doleantie Barneveld 1887

In april 1887 werd er een lijst met 57 handtekeningen gestuurd naar de kerkenraad van de Hervormde gemeente te B., met een brief van het trio Aart Roskam, Brand van Essen en G.J. Knottenbelt. De gereformeerde kerk in Barneveld werd geïnstalleerd door ds. Van den Bergh uit Voorthuizen, daar hebben we hem. En bij de zes eerste ouderlingen en diakenen horen twee broers Roskams en twee broers van Essen.

En het ging verder dan Barneveld, ook zus Brandje Bloemendal ging met haar man kruidenier Jas Vink in Harmelen mee met de Doleantie. Zij namen de inwonende vrijgezelle gemeenteambtenaar Arie van Donselaar uit Langbroek op sleeptouw. In hun huis leerde hij mijn overgrootmoeder kennen. Ging weduwe Neeltje Romeijn-Bloemendal (1841-1889) in Hoogland ook mee? En haar broer Brand in Amersfoort? Dat weet ik nog niet. Na haar overlijden ging Johanna Adriana naar Barneveld en kwam inwonen bij een van de twee gereformeerde ooms Roskam.

'Tante Geertje' van Essen (1887-1975) was de eerste geref. dopeling in B., leidde een meisjesvereniging toen mijn oma in B'veld verbleef en legde in 1958 de eerste steen van het nieuwe gereformeerde kerkgebouw.

Bijzonder detail als ik de archiefstukken van de Geref. Kerk in B. doorblader. Een van de ouderlingen in de Hervormde kerkenraad te B. die de dolerenden moest gaan uitschrijven is H. Romeijn, de liberale wethouder en broer van Frits Romeijn en eigenaar van 'de Brouwerij' (thans museum Nairac). De hervormde en gereformeerde takken van de Romeijn-familie woonden meer dan een halve eeuw slechts een paar panden van elkaar verwijderd.

Frits Romeijn (?) - Neeltje Romeijn-Bloemendal (?) - Jannigje van Essen-Bloemendal - trouwfoto Brand van Essen/ Jannigje Bloemendal 1871

En dan zit er nog een interessant knipsel in de oude fotoalbum voorin geplakt. Tegelijk met de kerk werd er ook een School met den Bijbel gesticht. Jubileum plm. 1912. In het onderschrift worden Brand van Essen en H. Roskam sr genoemd. De twee zwagers. Maar rechts herken ik ook Dirk Romeijn, de stichter van de kledingzaak. Hij was van beide heren familie via zijn ouders. Maar ook via zijn vrouw. Want hij was getrouwd met *Everarda ten Ham* en haar moeder was ook een Roskam. En zo begrijp ik beter waarom tante Da in 1923 niet naar Doorn kwam. Ze zat te diep 'verankerd' in het gereformeerde bolwerk van de mannenbroeders en hun vrouwen in de familie. Het was aan de vrouwen van de volgende generatie voorbehouden om wél diepe vriendschapsbanden met oma te blijven onderhouden.

Uit sociologisch onderzoek is allang bekend dat de gereformeerde kerken samen met de andere initiatieven van Abraham Kuypers hun samenhang en kracht ontleenden aan een enorme verstrengeling van een klein aantal familienetwerken met daarin ondernemers met geld. Het blijkt dus niet alleen op nationaal niveau, maar ook plaatselijk te gelden. *De voormannen!* En daar zijn het inderdaad 'kleine luyden', kleine ondernemers, middenstanders.

Legaten en delegaten.

Kerkelijke scheuren gaan altijd dwars door gezinnen en creëren 'gespleten loyaliteiten', zoals het heet in de psychologie. En hoe werkt dan zo'n erfenis van een verdrietige afwijzing? In de contextuele psychologie wordt wel gesproken over legaten en delegaten, in een andere betekenis dan in notarisakten. Trauma's kunnen hypotheeken leggen op het nageslacht. Deze hypotheek was klein. Oma die geforceerd had meten breken met haar gereformeerde kerk, straalde allerm minst een trauma uit. En zij was de spil van een grote familie.

Drie van oma's kleinkinderen werden ook predikant. Zij deden van harte mee het met Samen-op-Wegproces dat uitmondde in de kerkfusie van 2004 (en weer een kerkscheuring met veel nieuwe kerkgebouwen). En toen mijn jongste broer en ik als hervormde jongens dankzij deze kerkenfusie allebei 'toevallig' op een voormalige gereformeerde predikantsplaats terecht kwamen, voelde dat toch alsof er iets was rechtgebreid, goed gemaakt en betaald gezet.

En oma zelf had als meisje vóór haar huwelijk rond 1920 op twee meisjesverenigingen tegelijk gezeten, hervormd én gereformeerd (Langbroek en Doorn)! Met haar moeder had ze ook op zondag wel van twee walletjes gegeten. Misschien voor de klandizie van het winkeltje dat ze runden op de Brink van Langbroek, of tegen de eenzaamheid of voor het gemak van dichterbij?

Tenslotte: de Mormonen die de gedcom-standaard hebben gecreëerd voor het uitwisselen van genealogische informatie hebben een spiritueel motief voor hun fanatieke voorouderonderzoek. Ik denk dat ik ze een beetje snap.

Dankzij een ontmoeting op de jubileumdag nu ook kunnen identificeren in het album: Aartje Lokhorst (1812-1890), moeder van het gezin Bloemendal. Al vroeg weduwe, net als

later haar dochter Neeltje en kleindochter Johanna Adriana Romeijn. Zowel haar man Jan Brandsen Bloemendal (1813-1860), schoonzoon Frits Romeijn (1836-1884) en diens schoonzoon Arie van Donselaar (1864-1911) overleden op dezelfde leeftijd van 47 jaar. Aartje Lokhorst is nog hertrouwd met haar knecht Jan van der Meide (1823-1880).